

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΡΩΣΣΙΚΕΣ ΚΟΥΚΛΕΣ

Εισαγωγή: Γιατί να μας ενδιαφέρει η **παγκόσμια οικονομία**; Πέραν ενός ενδιαφέροντος για τα τεκταινόμενα στον πλανήτη, ο λόγος είναι ότι στην εποχή μας έχουμε μια αυξανόμενη *αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση* χωρών. Πρόκειται για αυτό που λέγεται «παγκοσμιοποίηση». Γιατί **ρώσικες κούκλες**; Επειδή πολλαπλώς παρατηρείται το φαινόμενο του «εγκιβωτισμού»: το ένα στοιχείο μέσα στο άλλο, η μία διαδικασία μέσα στην άλλη. Υπό το πρίσμα αυτό, θα θίξουμε μια σειρά επίκαιρα ζητήματα. Συγκεκριμένα:

- Α. Η παγκόσμια οικονομία απαρτίζεται από διακριτές ενότητες: τις ΗΠΑ (και ευρύτερα την Β. Αμερική), την Ευρώπη (ειδικότερα την ΕΕ), τις λεγόμενες χώρες BRICS (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα) κ.α – εξ ων ορισμένες πολύ φτωχές κυρίως στην Αφρική. Αυτές οι ενότητες, με τη σειρά τους (ιδίως δε η ΕΕ) μοιάζουν και αυτές με μια μικρότερη ρώσικη κούκλα που απαρτίζεται από *εθνικά κράτη* που και αυτά, όμως, εμπεριέχουν *υποεθνικές ενότητες*, όπως οι περιφέρειες ή ακόμα και *πόλεις* με τη σχετική αυτονομία τους. Οι *ρυθμοί οικονομικής μεγέθυνσης* αυτών των περιοχών του πλανήτη τα τελευταία 10-20 χρόνια είναι πολύ διαφορετικοί, πράγμα που οδηγεί σε ανακατατάξεις στη διεθνή σκηνή. (Ανοδος της Κίνας)
- Β. Η μεταφορά «ρώσικες κούκλες» αφορά όχι μόνο τη γεωγραφία- δηλαδή τον χώρο- αλλά και τα *ζητήματα/προβλήματα* που απασχολούν τη διεθνή πολιτική οικονομία. Εξ αυτών ένα μείζον είναι η *ανισότητα* και οι ποικίλες, ενίοτε αντιφατικές, εκδηλώσεις της: άλλο η οικονομική ανισότητα *ανάμεσα* σε κράτη και άλλο η ανισότητα *στο εσωτερικό* των χωρών. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει παρατηρηθεί το εξής φαινόμενο: λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης φτωχότερων χωρών (Κίνα και πολλές άλλες), η ανισότητα ανάμεσα στις προηγμένες χώρες και τον λεγόμενο «Τρίτο Κόσμο», που είχε απασχολήσει πολύ την οικονομική-πολιτική σκέψη στις δεκαετίες του 1960

και 1970, έχει μειωθεί θεαματικά. Ο ρυθμός μεγέθυνσης σε αυτές τις περιοχές του πλανήτη είναι σταθερά υψηλότερος από ό,τι στα πλούσια κράτη. Συγχρόνως όμως, όλες οι αναλύσεις συγκλίνουν στο ότι η ανισότητα στο εσωτερικό των χωρών έχει αυξηθεί αισθητά. Ως αποτέλεσμα, ο φτωχός κινέζος ναι μεν ζει καλύτερα απ' ό,τι στο παρελθόν, αλλά η απόστασή του από τον πλούσιο συμπατριώτη του έχει μεγαλώσει. Με άλλα λόγια έχουμε έναν αντιφατικό «εγκιβωτισμό» ανισότητας.

- Γ. Ρώσικες κούκλες έχουμε όμως και ως προς τις ποικίλες εκδηλώσεις της παγκοσμιοποίησης. Συγκεκριμένα, σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, το ειδικό βάρος του διεθνούς εμπορίου στην οικονομία βαίνει αυξανόμενο: το εμπόριο αυξάνεται *πιο γρήγορα* από το ΑΕΠ, με αποτέλεσμα μια μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση: αν η χώρα στην οποία εξάγεις δεν τα πάει καλά, θα μειωθούν και οι εξαγωγές σου - και αντιστρόφως. Παράλληλα, ενώ στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες ο ρόλος του χρηματοπιστωτικού τομέα ήταν μάλλον υποβοηθητικός της λεγόμενης «πραγματικής οικονομίας», τα τελευταία 20 χρόνια το μερίδιό του έχει διογκωθεί θεαματικά: ενδεικτικά, ενώ το 1980 ήταν περίπου όσο και το παγκόσμιο ΑΕΠ, τώρα ισοδυναμεί με 3-4 φορές την παγκόσμια παραγωγή υλικών αγαθών. Χαρακτηριστικό είναι ότι ενώ σε ημερήσια βάση αρκούν 3 δις δολάρια για να κυλήσουν ομαλά το εμπόριο και οι παραγωγικές επενδύσεις, η ημερήσια ροή κεφαλαίων ανέρχεται σε πάνω από 100 δις δολάρια. Με άλλα λόγια, μία ρώσικη κούκλα έχει «φουσκώσει» υπερβολικά, στριμώνοντας, εκτοπίζοντας και αποσταθεροποιώντας τις υπόλοιπες - αυτές που συνδέονται με την «πραγματική οικονομία».
- Δ. Η μεταφορά μας ισχύει και ως προς τις *διαπραγματευτικές διαδικασίες* που διέπουν τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις. Συγκεκριμένα, ο ΠΟΕ (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου) θέτει κανόνες για την ελεύθερη διεξαγωγή του διεθνούς εμπορίου και συγχρόνως, η ΕΕ ως τελωνειακή ένωση, έχει τους δικούς της, ακόμα πιο προχωρημένους και «σφιχτούς» κανόνες που την καθιστούν «ενιαία αγορά». Η κοινή Ευρωπαϊκή διαπραγματευτική θέση στις συνομιλίες στον ΠΟΕ είναι αποτέλεσμα, «συνισταμένη», διαπραγματεύσεων στο εσωτερικό της ΕΕ ανάμεσα στα κράτη μέλη τα οποία, με τη σειρά τους, καθορίζουν τη στάση τους (το

εθνικό «συμφέρον») ως αποτέλεσμα δικών τους εσωτερικών πιέσεων και διεργασιών, όπου εμπλέκονται διάφορες ομάδες πίεσης. Εν ολίγοις, ρώσικες κούκλες σε όλο τους το μεγαλείο. Ανάλογα φαινόμενα (αν και όχι τόσο ανάγλυφα) παρατηρούμε και σε άλλες διαπραγματεύσεις, όπως λ.χ για την κλιματική αλλαγή και τη μείωση των λεγομένων αερίων του θερμοκηπίου.

- Ε. Μπορούμε να δούμε την ίδια την ΕΕ ως ένα μόρφωμα που απαρτίζεται από επιμέρους ενότητες, με δύο τρόπους: αποτελεί ένωση εθνικών κρατών που έχουν εκχωρήσει μέρος της κυριαρχίας τους για να ασκήσουν *κοινές πολιτικές*, ενώ ορισμένα έχουν και κοινό νόμισμα. Συγχρόνως λειτουργεί μέσα από **Θεσμικά Όργανα**, όπως: Η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, εκτελεστικός βραχίονας, ανεξάρτητος από εθνικές κυβερνήσεις, που εκπροσωπεί το σύνολο της ΕΕ διαχειριζόμενη τρέχουσες υποθέσεις. Το **Συμβούλιο**, κύριος νομοθετικός βραχίονας και κέντρο λήψης βασικών αποφάσεων. Το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο**, νομοθετικό σώμα που εκλέγεται με καθολική ψηφοφορία. Το **Ευρωπαϊκό Δικαστήριο**. Την **Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή**, συμβουλευτικό όργανο που εκφράζει εκπροσώπους ομάδων συμφερόντων. Την **Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα**, που ασκεί τη νομισματική πολιτική της ευρωζώνης. Όλα αυτά τα όργανα δεν μοιάζουν ακριβώς με ρώσικες κούκλες: το Συμβούλιο είναι *διακυβερνητικό*, δηλαδή τόπος διαπραγμάτευσης μεταξύ κρατών μελών, ενώ η Επιτροπή ή το Κοινοβούλιο είναι *υπερεθνικά* δηλαδή εκφράζουν μια συνολική Ευρωπαϊκή βούληση. Συγχρόνως, άλλα είναι εντελώς περιθωριακά στη λήψη αποφάσεων (λ.χ. ΟΚΕ) ενώ άλλα, όπως η ΕΚΤ, παίζουν όλο και πιο αποφασιστικό ρόλο καθώς η έμφαση στην ενοποίηση (και τα προβλήματά της!) μετατοπίζεται αισθητά στα ζητήματα του κοινού νομίσματος. Ανόμοιες, ασύμμετρες κούκλες που ανακατατάσσονται.
- ΣΤ. Μια τελευταία συγκεκριμένη περίπτωση «εγκιβωτισμού» που αξίζει προσοχής σχετίζεται με τη λειτουργία των διαβόητων αγορών. Κάποτε οι επενδυτές πάσης φύσεως αγόραζαν ομόλογα, προσβλέποντας σε μια ικανοποιητική απόδοση (επιτόκιο). Τα τελευταία χρόνια, ο εξόχως

επινοητικός χρηματοοικονομικός χώρος καθιέρωσε τη δυνατότητα «ασφάλισης» αυτών των χρεογράφων: με κόστος ένα πολύ μικρό % της αξίας τους, μπορούσε ο κάτοχος να ασφαλιστεί από τυχόν μη πληρωμή τόκων και χρεολυσίων. (Όπως ασφαλίζεις ένα αυτοκίνητο έναντι κλοπής) Πρόκειται για τα CDS (Credit Default Swaps) που ακούμε συχνά, τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο αυτό το αρχικά συντηρητικό μικρό ασφαλιστρο «μέσα» στο ομόλογο έμελε να «αυτονομηθεί» αποκτώντας δική του υπόσταση ως κατ' εξοχήν κερδοσκοπικό χρηματοοικονομικό προϊόν: διότι η αξία αυτών των ασφαλιστρων μπορεί κάλλιστα να τριπλασιαστεί ή και να δεκαπλασιαστεί αν γίνει ανάρπαστο και γίνεται αντικείμενο αγοραπωλησιών από μη κατόχους των σχετικών ομολόγων. Πράγματι, οι μικρές ρώσικες κούκλες ενίοτε φουσκώνουν και αποσταθεροποιούν τη «μάννα» η οποία τις περικλείει.

ΔΙΚΗΝ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

- Οδηγούμαστε σε μια άλλη χρήσιμη μεταφορά: τις τεκτονικές πλάκες στην παγκόσμια οικονομία, γενεσιουργές και αυτές ποικίλων εγκιβωτισμών. Ένας από αυτούς είναι κατά πόσον και με ποια μορφή η ΕΕ θα επιβιώσει όπως την ξέρουμε, ως συμπαγής «μινι-παγκοσμιοποίηση», ή θα διαχυθεί μέσα στον ωκεανό της «μακρο-παγκοσμιοποίησης» που την περικλείει: οι ροές εμπορίου στο εσωτερικό της, εν αντιθέσει με τις εκτός ΕΕ χώρες, τα τελευταία δεν δείχνουν (όπως παλιότερα) μια ενδοευρωπαϊκή σύσφιγξη οικονομικών δεσμών. Μόνον η ενίσχυση της ρώσικης κούκλας ΟΝΕ στο εσωτερικό της θα μπορούσε να τονώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

G. Brown: Πέρα από το κραχ. Ξεπερνώντας την πρώτη φάση της παγκοσμιοποίησης, Εκδ Πεδίο, Αθήνα 2010

D. Cohen: Η ευημερία του κακού - Μια (ανήσυχη) εισαγωγή στην οικονομία, Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2010

T. Piketty: Το Κεφάλαιο τον 21ο αιώνα, Εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα 2014

Ν. Μουζέλης: Παγκοσμιοποίηση, μύθοι και πραγματικότητες, ΒΗΜΑ 14-10207

(Συλλογικός τόμος) Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής, Εκδόσεις
Επίκεντρο, Αθήνα 2011

United Nations Department of Economic and Social Affairs: Global Economic
Outlook, 2014

World Bank: Global Economic Prospects, June 2014

